

811.7
С 51
КИРИЛО СТУДИНСЬКИЙ.

В пядесятилітє смерти Тараса Шевченка.

- 1) **Перші прояви культу Т. Шевченка
в Перемишлі (1862—5 р.) . . . стор. 3**
- 2) **Моя перша участь в Шевченковім
сьвятї . . . . . стор. 19**
- 3) **Сьвяточна промова, виголошена
дня 25 л. марта 1911 р. . . . стор 24**

Цїна 30 сот.

Львів — 1911.

Друкарня В. А. Шийковського.

Накладом автора.

891.79
S55.
DS93

Перші прояви культу Т. Шевченка в Перемишлі (1862—5 р.).

В домовинах людей бачимо звичайно марність їх дочасного життя. І треба великих умів, незвичайних людей, з яких домовини виростало би життя, велике культурне життя народів. До таких геніяльних умів, до таких велитів духа належав Тарас Шевченко. Єго домовина несла за собою життя. В єго домовині побачила ціла Україна, на всіх просторах єї земель, не марність дочасного життя поета, але символ власної безсмертної сили і вічно тривкого життя.

Мало хіба було в нашім житю таких подій, які затрясли би цілим організмом, які викресували би огонь, які кликали би до живих і мертвих і ненарождених голосом могутим, та взивали до відродження, до розривання пут рабства душі і серця. Але такою подією була без сумніву, смерть Шевченка...

В моїх руках вязка листів шістьдесятих років, писаних в більшій часті студентами гімназій, рідше людьми, що покінчили фа-

культет. Нема майже листу, який не свідчив би про вагу Шевченкової смерті і єго писань для розбудження патріотизму і національної свідомости не лише серед молодого покоління, але і серед старшої генерації, яка віджила і побіч молодежи ставала піонерами нашого культурного розвою та йшла дорогою, вказаною галицкій землі Маркіяном Шашкевичем, а промощеною для цілої України писаннями Шевченка. Не було міста, чи місточка на Галицкій землі, якого не захопила би вістка про смерть Шевченка і не повела би за собою нового життя, о скільки там лише нашла ся одиниця, що уміла звести се жите в одно русло, що була в силі дати почин до якоїсь, хоть дрібку лише зорганізованої праці.

До таких міст, що відкликали ся новим життям вскорі після смерті Шевченка був Перемишль. Душею сего нового руху, як виходить з невиданих доси листів, був Анатоль Вахнянин, від жовтня 1862 р. питомець тамошної духовної семінарії, а вслід за тим від грудня 1863 р. заступник учителя тамошної гімназії.

Вже в початках 1863 р. писав він до Данила Танячкевича, організатора всего українського руху між сучасним студентством таке:

„Зібравъ громаду, а то громаду на якихъ 30 мужа самихъ запеченихъ хлопоманівъ. Зібравъ же її, та заговоривъ денешо та пороздававъ зъ книжокъ, де якихъ мавъ а у кінці? Зробимо декляматорській вечіръ коли небудь“.

І ся громада збирала ся в музею перемискої духовної семінарії, та давала дійсно декляматорські „пополуднівки“. Про один такий декляматорський попис читаємо в листі Анатоля Вахнянина до Дан. Танячкевича отсі вісти:

„Въ мене, бачте, втіха велика, велика втіха, яку ваші очі не видали и уши не чували а тільки хибань у вашіхъ щиріхъ серцяхъ помістить ся, та й Вы со Давидомъ возплясаете не передъ архою, а передъ громадою живою, живісенською, яка знастилась у насъ въ Перемисли. — Вона щира, бо молода, невинна, бо молода, сердечна, бо молода, велика, бо зі 40 хлопцівъ — которі самі потребу громадського життя почули и у одну живу душу зліялись — безъ силкованья, примусу підступомъ, користію, а таки такъ по волі козачій. — Ось та молода громада и виправила въ мене въ прошлу суботу пополуденокъ декляматорський. Відзначились духомъ особливо ті, що якъ въ насъ говорять, зъ простого стану а по правді сказати си: люди ще люди. — Зъ такихъ то одинъ Ми-

кита звесь, заголосивъ Вамъ Кобилицю, того самого, що то му дівка усі пера забрала, а очі рушниками повязала. — Боже! Данилочку, люди признають ся до правди — вони й починають признавати. — Втъ насъ приходить Апостолъ правди и науки — се тотъ старий мовлявъ — чи не втіха се? — Голосимо ще и Ивана Підкову и уступи зъ Наймички и Енілогъ до Гайдамахівъ и Перенду. Я самъ зірнавъ съ та виголосивъ Глека и Козачу смерть Амвросія Могили. — не дивуйсь, що я не в порядку розказую, ино хилю річъ то къ тому, то къ тому. Я такъ гей пняий, та розгулянйй душі кажу писати, а вона... о їй що: дурна собі... Такі полуднівки виправимо що Суботи — и у наступуючу зберемось — хлопці розігрілись сім огнемъ — дай Боже тільки, щоб не охолонули... Ага! те все, що я ту списавъ не голоситъ публично — гріхъ бисьте великий мали — потай ми дальше зайдемъ.“

Ми не знаємо, кільки таких „пополуднівок“ було, на всякий спосіб, на одній не скінчило ся. А сі декляматорскі „пополуднівки“ перемівили ся небавом на сходини деклямаційно вокальні. Учасниками їх були майже виключно гімназіяльні студенти, бо тодішні питомці IV року, з малими виїмками

народними справами не дуже цікавили ся*). Співали тоді молоді громадяни між іншими козацьку пісню: „Ой Січ мати“, „Ой став пугач на могилі“ ітн. а ноти для громадян укладав проф. Маркил Лаврівський на основі збірника пісень Коцішівського.**)

Зпоміж членів сеї студентської громади в літах 1863—5 назвав пок. Анатоль Вахнянин у своїх »Споминах« поіменно: свого брата Івана (пізн. проф. гімн. в Стрию), Ореста і Плятона Сінкевичів (з Черняви і Любіня), Микиту Івана, сина селянина з Коровник під Перемишлем, про якого маємо згадку в щойно наведеному листі, Юліяна Медведського (нині висл. проф. політехніки), Теофіля Скобельського (нині пароха), Омеляна Зубрицького (пізнійше старшого совітника дирекції скарбу у Львові), Михайла Людкевича (д-ра теології і проф. дух. семін. в Перемишлі), Дениса Яминського (нині вислуж. радн. Двора висшого суду), Антона Бачинського, (пізн. пароха), Йосифа Вітошинського з Болозви, що емігрував до Росії і живе нині в Петербурзі на становищі директора шляхтовського пансіона, Йосифа Кордасевича та вкінці Йосифа Шве-

---

*) Ан а т о л ь В а х н я н и н: Спомини з життя. Львів 1908. стр. 48—9.

***) Т а м ж е: стр. 51.

дицького (пізн. совітн. двора у Відні*). Богато прізвищ громадян затратило ся в памяти Ан. Вахнянина і ми пригадуємо хоть деякі на основі листів писаних до Дан. Танячкєвича. До перемискої студентської громади належали ще в літах 1863 і пізнійших: Іван Літо, Зиновій Паславський, Михайло Залітач, Гнат Гвоздович, Волод. Боровець, Евгений Омелянський, Мирон Подолинський (нині протонотар-мітрат перем. капітули), Юліян Подолинський і Микола Подлуский (нині лікар в Болехові).

Деякі з членів сеї громади рано поумирали, деякі пропали для нашої народности, але цілий ряд їх видержав на народнім становищі, не спроневірившись ані на хвилю ідеалам з молодечих літ. І розживала ся перемиска громада на добре, коли, як читаємо в листі Вахнянина задумувала знов „на другий рік“ (1864) заложити бібліотеку. Лише знов просив Ан. Вахнянин Танячкєвича, щоби про се не писати у „Вечірницях“, бо „по тихоньки дальше зайдемо“.

З яким пієтизмом відносили ся молоденькі громадяни до памяти Тараса Шевченка, видно хотьби з того, що як писав Вахнянин до Климковича, они „готовили „Тараса“ олійними красками“ та хотіли післяти єго в дарунку »де на почесне

*) Там же: стр. 54—5.

місце до Львова — хоть и мало тамъ такихъ місць“. А тішився Вахнянин сею громадою, коли писав в 1863 р.: „У насъ досить гарна хлопська вільна річъ. Таки собі молодейки сили — а розуму въ нихъ — казавъ би хто гуркотливоюки Тарасові, що колись у великихъ зійдуться та достойно звеличають „Старого Батька“. Втіха Пане Брате! бігъми втіха! а въ кожного „посвящепий“ за свою справу — геть мене розумомъ перейшли, хоть и не багато єго було а серце въ нихъ горяче а душа щира“.

До діяльності молодой студентской громади в Перемишля відносили ся сердечно старші люди. Підпомагав щиро сей рух патриот-крилошанин, Гинилевич, який не лише дозволяв студентам на сходини в музею семінарії, але ще з окрема відносив ся з великою прихильностию до Анатоля Вахнянина. Крил. Гинилевичеви треба завдячити, що вже при кінци 1862 року явила ся в „Перемышлянинѣ“ за рік 1863 розвідка Анатоля Вахнянина: „Де нещо за музу Шевченкову и розбѣр думы передсмертної“, яка вийшла фонетичною правописию під псевдонімом „Н. зъ надъ Сяну“. Була се перша свого рода публична маніфестация перемиской, студентской громади для пошанованя памяти Тараса Шевченка.

Симпатизували з тим рухом молодези побіч крил. Гинилевича, який умів обстояти навіть за питомцями львівської духовної семінарії, коли за українські симпатії грозило їм прогнань, також проф. Михайло Полянський згаданий вже проф. математики Маркил Лаврівський і катехит о. Юстин Желехівський, який розпродував між громадою видана українських поетів. Нема також сумніву, що патріотизм молодези та її зверхній вигляд, вишивані сорочки та українська одежа студентів (першим, що в неї одів ся, був Теофіль Скобельський) скріплювали між старшими громадянами в Перемишли національного духа, та викликували почування духовної єдності з Україною. Визначували ся тоді патріотизмом родина Максима Любовича (одна дочка видана нині за проф. Вол. Шухевичем, друга за радником Двора Ол. Барвінським), Антін Леонтович, друкар Диківський, проф. Баньківський, о. Турчманович, проф. Фединський, проф. Мик. Устиянович, проф. Царевич, директор норм. школи Кропивницький, судія Василь Ковальський, адв. Козловський, крил. Лукашевський і Трулицький. Рівночасно з національною свідомістю в самім Перемишли росла она також в околиці, де жили патріоти: о. Лукасевич в Вишатичах, вго брат, парох в Гійску, Антін Добрянський в Валяві, о. Копко, о. Шехович (батько тепер. старшого совітника суду Льва

Шеховича),¹⁾ о. Сінкевич з Любіня, о. Мих. Вербицький, композитор в Млинах і другі.

На жите самої студентської громади мав чималий вплив Анатоль Вахнянин, коли в грудни 1863 став суплентом в перемискій гімназії. „Я почавъ міжъ учениками — писав він до Танячкевича — сіяти зерно правди Тарасової — а ти ще не счасливъ? Одну слёзу дівочу бажавъ Тарасъ за свої думи, и панъ надъ панами, а ти ще не радъ, ще не веселий, що зъ твоеи руки отце добро я сію?“... Не дорікай міні — я голошу и голосити му правду нашу до смерти — а вони — тиі хлопці, вони просили мене, щобъ я имъ виложивъ Кулишеву правопись, щобъ я дещо з новои літератури розказавъ — щобъ я имъ подававъ книжки — Данильчику, колибъ де що мавесь міні въ підпомогу для науки — де які погляди на літературу — порадь міні у тімъ.“

Річ ясна, що укінченому питомцеві, який не готовив ся ніколи до учительської діяльності, а якого заіменовано суплентом, перші кроки приходило ся ставити з трудом. Тому почав він учити ся церковно-славянщини, до науки рускої мови уживав граматики Осадци, до історії літератури спровадив собі Шевірйова, а крім сего приносив з собою до

¹⁾ Тамже. стр. 50.

школи повісти Основяненка та Марка Вовчка, які сам читав, або велів читати, а до деклямації мав під рукою множество поем Шевченка, Артимовського та Метлинського. В школі запровадив Вахнянин, не надумуючись, Кулішеву правопись, а се не подобало ся ні Желехівському, ні Устияновичеві, які успіли вже змінити свої українські симпатії на об'єднательні. Наслідком доносу приїхав інспектор Янівський, коли однак студенти запродукували ся „Плачем Ярославни“ Шевченка, знаєм „Слова о полку“ в перекладі Марк. Шашкевича, Вахнянина лишено в спокою, лише запитано з Ради шкільної, на якій основі уживає фонетичної правописи, але і тут умів він зручно з цілої справи виховзнути ся. Студенти писали дальше фонетикою.¹⁾

Та сему, доволі широкому життю молодії і старшої генерації позавидували львівські об'єднителі. Почало ся вербованє громадян на їх сторону. Серед патріотів по селах почав в р. 1863 робити свою кертичну роботу Северин Шехович,²⁾ а Василянин Терлецький,

¹⁾ Тамже. стр. 64—66.

²⁾ У мене є листи С. Шеховича. вручені студ. Стельмаховим, а писані в р. 1863 до родини Сінкевичів в Любіни. До сих листів подав дуже цікаві замітки Ан. Вахнянин, які я з часом видрукую.

став толкувати визначнішим членам перемиської старшої громади про потребу славянської солідарности в виду германізаційної струї. Їго агітація довела до сего, що Желехівський Марк, Лаврівський, Федивський та другі люди опинили ся в об'єдинительнім таборі, а чимало з Перемишлян опинило ся опісля в Росії, де всі прийняли православіє і пропали для нашої народности. ⁴⁾

Ся об'єдинительна струя не оминула також молоденької, студентської громади, на яку почав впливати о. Юстин Желехівський. Не даром читаємо в листі Вахнянина з р. 1864: „Наробило ся таке, чого я не надіявсь ся, — не надіявсь ся, бо прикладавсь и серця и розуму до того діла, що схибнуло зъ правої дороги и уже и виродило ся. Правда, Данилочку, свята се правда, не покидати псамъ доброї страви! — Кинувъ я зерно святої правди поміжъ молоді серця — воно пустило кільця — ажъ ту и ненадійно терне сухе, чи смітя єго и придавило... На гримали на молодіжъ за те и той, що Панъ-Отцемъ (Юстин Желехівський) зватись каже и другі — а вони нерозумні сполохнулись — и зібране назадъ поповертали. Томужъ то и я згрижений, загрижений. — Смітя — смітя, Данилочку, псова намъ нашу щирю працю. Ви-

⁴⁾ Вахнянин: „Спомини з життя“ стр. 56.

мести ёго не наша сила — а докіль само зіг-
 нис — ще купа злого нашій родині відъ нёго-
 доведетця. И щожъ зъ сеі гром(ади), отъ нічо
 — зувидівъ я що у цілімъ П(еремишли) —
 лишень зъ 20 душъ щиряхъ неповиннихъ, які
 стали бъ за нашу правду — а решта не ка-
 жу: сміття, тільки присипане сміттямъ, або
 сполохане мусить нерозумне. Томужъ то я и
 згрижений.. Ой, Данилочку, кобъ всі такъ ро-
 зуміли ся, якъ ми розуміємъ у одному слівці
 — гараздъ бувъ би — добро було би а то
 часу треба. Теперъ же стало на тімъ,
 що читають тільки книжки, які я
 маю а які імъ визичивъ, більше
 не дали імъ „настоятелі“. Грима-
 ли тай загримали, такъ, що ось
 теперъ страхають ця и зійти, а
 не то вчити ся вдатно доброї на-
 уки. — Не думай але, що я слабодухъ —
 ні, я вершу мою задачу — не по-
 дамся нікому — хоть и ниньки звеліли
 ми скинути кучму и капоту, що носивъ — я
 не скину, не такий я!¹⁾

Окрім сего радив Вахнянин в листі Та-
 нячкевичеви, щоби не всякому духови вірив,

---

¹⁾ Вахнянин, на становищі суплента, хо-
 див в козацкій одежі до школи. За его при-
 міром надягнув латвський катехит конфеде-
 ратку, а проф. Устиянович — чамару. Та м-
 же: „Спомини з життя“ стр. 64.

бо обединене йде тихо, але при співучасті різних, непевних людей та різними дорогами, та щоби не довіряв сліпо перемискому студентови-громадянинови, Орестови Сінкевичеві, бо „Орестикъ, не є то той, за якого ти го маєшь, то слабодухъ — ниньки такъ, завтра такъ — огонь въ нѣго притятий хиба — не говорю, може братъ ¹⁾ на нѣго впливає. Волиєшь ти си взяти та переписувати ся зъ Скобелськимъ, зъ Подолінськими, зъ Микитою (братъ), Бачинськимъ (Антономъ), Сінкевичомъ Плятономъ, Іваномъ моїмъ братомъ, Медвецькимъ — отці уже по трохи врозуміли діло — то суть сьвітла, хай такъ скажу“.

І справді, Вахнянин рук не заложив і мимо неприхильного вітру продовжував свою роботу, не подав ся нікому, держав дальше побіч себе молоду, студентську громаду та частину старшої і довів до сего, що дня 26. лютого (10. марта) 1865 року, в саму річницю смерти Кобзаря України уладив музично-декляматорський вечер в перемискій салі „Під Провидієм“. Була се друга, сим разом велична маніфестація перемискої

---

¹⁾ Денис Сінкевич, який станув відразу на московскім ґрунті і оженив ся з дочкою директора триєстенської асекурації, та довгі літа перебував в Росії. Він помер у Відни.

А української громади, якою пошановано пам'ять Тараса Шевченка. Опис її поданий в »Меті« за рік 1865 стр. 79—84. Замітне, що і в се сьвято окрім Вахнянина та перемиских громадян, вложив свою працю Данило Танячкевич. При кінци згаданого концерту відчитано єго „Прощальну річть“, сердечну і горячу, в якій молодий організатор нашого народного життя звертав спеціальну увагу на молодіж, коли кликав: „Люблячі Батьки и Матері Руські! доглядайте діточок Вашихь! Нехай виростають на втіху родині, нехай зь підь Вашої опіки вилітають сизі орли на руське народне поле, а горячі народолюбці зь великою думою, кріпкі, сильні духомъ, світлі усякою мудростю!“¹⁾

Отсе перші прояви культу Шевченка в Перемишлях в р. 1862—5, та рівночасно коротка історія життя тамошної, української молодшої і старшої громади. Домовина Шевченка несла життя за собою. Вістником сего нового життя були Єго твори, а пропагаторами великих Тарасових ідей були Анатоль Вахнянин і Данило Танячкевич.

Чим був Анатоль Вахнянин для перемиської громади, видно з сего, що після єго виїзду на філософічні студії до Відня в осени

¹⁾ М е т а за рік 1865. стр. 84—88.

1865 року жите між старшою громадою замерло та віджило доперва з заснованем рускої гімназії в Перемишля. Лише студентска громада сходила ся ще тайком з вірою в красшу будуччину.

А чим був Данило Танячкевич для сеї молоденької громади, до якої слав огненні листи, нехай буде сьвідком лист, писаний в грудни 1864 або 1865 студентами Іваном Вахнянином, Мироном і Юліяном Подолинськими, Осипом Швецицким і Ник. Подлуским до Танячкевича з приводу єго іменин:

„Здоровъ бувъ рідній намъ братіку, нашъ милий соколику, нашъ щирій учителю, здоровъ бувъ на многі а мвогі літа. Такі бажання заносить Тобі перемиська громада въ день Твоїхъ именинъ. Не цурай ся їхъ, прийми їхъ Твоїмъ щиримъ та непорочнимъ серцёмъ, бо изъ щирого серця вони випливають. О братіку милий, серце чоловіче не є в стані виповісти теє, що воно чує. воно би иначій защебетало та заговорило. — Велике та святе діло сподіявъ Ти зъ нами, брате Даниле! Ти бувъ перший, котрий Своіми Апостолами правди рідне слово українське поміжъ нами розсіявъ; намъ відтворились очі і ми пізнали, чиі сини ми єсьми, яка земля насъ викохала, Ти бувъ котрий наші серця идъ любові къ бідной ненці Україні

загрів, и можна на того усё забути? О ні!
Спасибі Тобі брате за оцце, спасибі“.

„Невеличка наша громада, але самі щирі хлонці, котрі би за святу справу и головами положили.“

„Відгукни ся коли до насъ, дорогий та щирый учителю, загрій теплимъ словомъ наші убогі сердца а ми їхъ радо приймемо а за той часъ бувай нам здоровъ а здоровъ на многі літа!“

Моя перша участь в Шевченковім сьвяті.

В Тернополи мали ми в р. 1883 прегарний студентський хор. Нашим дірігентом був ученик висшої гімназії, Антін Стрільбицький, що заробляв лекціями на хліб насущний, а однак мимо сего найшов все час, щоби придбати та переписати, хоть би ночью, нову пісню для хору. Ми співали головно церковні пісні, щоби кожної другої неділі на переміну з кандидатами учительської семінарії запродуковати ся ними в «середній» церкві. На наші проби приходив постійно проф. гімн. Лев Рудницький, який нашим хором щиро опікував ся і одушевляв ся. Молоді, сьвіжі голоси могли справді подобати ся. Проби відбували ми в шкільнім будинку за окремим дозволом директора Сілецького, бо офіціальним дірігентом гімназьяльного хору був Чех, Кніппель, людина добра і дбала, але чоловік, що так гарно вести нашого хору, як Стрільбицький, не умів. Солістами в сопрані був я, а в альті Володимир Домет Садовський, нинішній військовий сьвященик.

Хоть співали ми звичайно церковні пісні, то і світські композиції були нам не чужі. А звертало нашу увагу, що від падолиста 1882 р. наш дірігент присвячував проби майже виключно світським пісням, та доводив до дійсно концертних вислідів. Сердечний проф. Рудницький прислухував ся з таким заінтересованем нашим співам, що ми на єго просьбу, мусіли двічі, або й тричі повтаряти ту саму пісню, хоть викінчене єї було артистичне. Він любував ся нашими голосами.

Так тревали проби до Йордану. На що ми вчили ся так пильно сих пісень, ніхто з нас не знав. Лише „Завіщанє“ Вербицького веліло нам здогадувати ся, що готується якийсь концерт в память Шевченка, але ми, молоденькі студенти, в переважній часті ученики низшої гімназії, бояли ся навіть самих себе запитати, коли і де він відбуде ся. На сам Йордан дістали ми приказ від дірігента явити ся вечером, однак в найбільшій тайні, в дяківці біля церкви над ставом.

О год. 7. були ми вже на місци і застали невелику комнату, прибрану портретом Шевченка, позиченим від проф. семінарії, Ол. Барвіньського, та смерчиною. В комнаті сиділо на кріслах яких 30 що найповажніших міщан.

Якийсь дивний чар проймав наші душі.

Якась гордість біла з наших лиць. Ми, ученики польської гімназії, давали концерт, тихий, але певно сердечний для міщан, яких будив зі сну літами Олександр Барвіньский. Для него, певно, не було тайною, що саме нині відбуває ся сей концерт для міщан. Сьвідчив про се портрет Шевченка взятий з єго хати, але єго самого між нами не було. Тай годі було єго ждати серед нас.

Промовив на концерті голова тернопільської студентської громади, нині лікар у Відні, Яків Турин, одітий по козацьки. Він одинокий тоді в Терноволі ходив з часта по сьвятам в козацкій одежі. Серед міщан і студентів важивав він великої поваги, на яку заслужив собі дійсно своєю поворотністю в організації та щирим патризотизмом. Був се чоловік живий і палкий. Він умів приковувати до себе серця тих, які побирали від него лекций патризотизму. Для нас, молодежи, він був ідеалом.

Єго промова на концерті була за довга, однак проголосив він єї з таким запалом і одушевленєм, що ми з великим заінтересованєм вислухали єї до кінця.

А після промови Турина плили одна точка за другою. Грав на віолінчелі Орест Зарицкий, нині старший лікар корвети, деклямував Антін Гарасимів, а наш хор співав з таким теплом і сердечністю, що я дрожав,

коли ми з форсою кликали в пісні: »Поховайте, та вставайте, кайдани порвіте!«

І не дивно, що всі ми після концерту заспівали грімке „Ще не вмерла“! Здаєсь, що не лише в наших молодечих серцях, але і в душах поважних тернопільських міщан сей вечер полишив глибоке вражінє.

Двайцять вісім літ минуло з того часу. Неодно гарне вражінє перейшло через мое житє, але серед сих вражінь незатертими буквами записала ся моя перша участь в Шевченковім концертї, скритім перед гомоном сьвіта, але тим важнійшим, що се сьвято сьвяткували діти, молоді студенти, а цілию єго було, піддержувати самосьвідомість національну серед невеличкого гуртка мешканців Тернополя.

А в наших молодечих душах росло рівнож почутє народности, витворювало ся пересьвідченє, що нам треба глядіти поважнійше на житє, та в міру сил і таланту способити ся до праці в будучинї серед рідного народа.

Під впливом сих вражінь, винесених з концерту, рішили ся ми небавом заманіфестувати наші патріотичні почуваня публично. Стало ся се в хвилі, як небавом опісля помер редактор »Діла« Володимир Барвіньський. На приказ Турина всі ученики Русини почали носити на шапках чорну крепу, або чорні кокарди.

Ся загальна жалоба, яка тривала шість неділь, звертала увагу не лише рускої, але й польської суспільности. А вечерами сходилися ми по кількох по „станциях“ та на голос читали незвичайно сердечний опис похоронів Володимира Барвіньского, поміщений в „Ділі“ і плакали як діти.

У Львові, дня 26. II. 1911. р.

Святочна промова

*в п'ятидесятилітє смерти Тараса Шевченка,
виголошена дня 25. л. марта 1911. року на
концерті в Перемишлі.*

П'ятьдесят літ минуло з того часу, як на далекій півночі задзвонили, загомоніли дзвони та передавали Україні печальну вістку що не стало між живими Генія українського народа, що замовк на віки великий мистець слова і поет Славянщини, що занімили уста одного з найбільших співаків волі, якої він бажав не лише для свого народа, але для цілого людства, що бракло між нами Мойсея, що вів свій нарід до красної долі та не діждав ся побачити его на волі.

Так! Се доля великих умів, що вислідів власної праці они звичайно за свого життя не бачать, що їх найсердечнійші мрії та задушєвні бажаня сповняють ся доперва після їх смерти.

Гомоніли дзвони та завдавали великої туги, бо здавало ся, що они не лише розносять тяжку вістку про смерть Кобзаря України, але що рівночасно співають похоронну пісню для нашої народности.

Бо недаром співав недавно поет українських могил, степів та бандуристів, Амвросий Могила Метлинський, що наша мова конає і тому велів він тонути бандуристови в Дніпрі серед бурі, немов би на знак, що wraz з ним завмерли на віки українська пісня, наша минувшина і будуччина... Не даром впевняв великий письменник-живописець Основяненко, що на Україні живе закріпощений народ „як в Бога за дверми та не знає ніякого лиха“. Не даром, ще з кінця 17. віка складано панегірики в честь московских царів та вельмож а ще в 19. віці звеніла та сумна струна в творах більших і менших письменників, Артемовского, Основяненка, Бодяньского, Метлинського, Корсуна та других.

І тому могло здавати ся, що всі ідеали українського народа, его мова, пісня і слава і стремління до свободи і пошановане власного достоїнства лягли з Шевченком в домовину . . .

І ридали дзвони, бо коли не можним сего сьвіта, то бодай їм мертвим, а однак голосним творам людских рук жаль було і тяжко було, віщувати смерть живому народови, співати похоронну пісню нації, що колись другим помагала і через те та власну незгоду обезсилена на побовищи прилягла. — І ще нині гомонять дзвони та розносять з далекої півночи заборону сьвятковаго смерти

великого Поета України... Се нова похоронна пісня для нас, для нашої землі !..

І ми чуємо її, чуємо всі, як чорний ворон над нашими головами криче... Чуємо і вслухуємо ся в отсе оповіданє.

...Біля села стояла величезна скеля, що людям сонце заслонювала, а на її верху вили гніздо орли-пакістники... Не було дня, щоби они не заподіяли шкоди в добутку селян. А раз увіс орел маленьку дитину.

За багато було селянам сеї наруги, але они стояли безсильні в німій розпуці, бо ніхто з них не важив ся дістатись на верх скелі... Лише вістки несли ся, що десь колись в глибокій старині найшов ся один чоловік, що вдер ся для добра громади по обломах скелі на сам верх і глянув здивованим орлам в очи, які не привиклі до такої появи розкинули своє гніздо та довгі літа не залітали в сю сторону. І зійшов обережно сей чоловік на землю, а громада оточувала єго великим поважанєм. Він став єї провідником... Та час минав і орли на ново звили гніздо на сій скелі і на ново почали свою пакісну роботу... І знов найшов ся один чоловік, недосвідний житєм та жадний розголосу, який рішив ся спробувати своїх сил, придбати собі слави і сполохати з високої скелі орлів-пакістників. Він спинав ся до гори, кусники камінців виривали ся з під єго ніг... Він крова-

вив руки і ноги на острій скелі, а коли був недалеко вершка, опустили єго сили і він упав розторощений на землю... І жалувала єго громада. А якийсь старець сказав: „А прецінь як оно добре, що ще є щось так високо в горі, чого не кождий чоловік досягнути може...“

Справді! Як се добре, що вістниками великих ідей і великих починів є великі уми, що не для себе, а для свого народа слави, щастя і долі бажають. Бо не сей дібе ся на верх скелі, хто бажає слави, але той, що з любови для рідної справи, з самопосвяти, вибе ся орлом понад своє оточенє і гляне в очи орлам-пакосникам своїх рідних братів.

Так, як се добре! А хоть видав український царід багато великих умів, то хиба ні один з них не спинав ся з таким розмахом по скелі, що єго народови сонце заслонювала як Шевченко .. Ні один з них!... Хиба ні один з них не йшов тяжким шляхом з такою сердечною любовию до „найменьшого брата“ та й до сеї всім нам дорогої, що „обідрана, сиротою понад Дніпром плаче...“ І ні оден перед Шевченком не відніс ся з таким пошанованєм до української мови, ніхто перед ним не висловив такої глибокої віри в будуччину української пісні, що :

без золота, без каменю
 Без хитрої мови
 А голосна і правдива
 Як Господа слова ..

І ніхто перед Шевченком не згадав так
тепло і сердечно про українську минувшину,
про

Базари, де військо, як море червоне
Перед бунчуками, бувало, горить
А ясновельможний на воронім коні
Блисне булавою — море закипить...
про сі могили, „начинені нашим благо-
родним трупом“, у які враз з козацтвом ля-
гла наша воля.. Тай ніхто перед ним не ки-
нув таким тяжким докором великому гетьма-
нови України:

Ой Богдане, Богданочку,
Як би була знала
У колищі-б придусила
Під серцем приспала...

А хиба ні один з велитів духа не відо-
звав ся з таким рішучим протестом против
сего раю, де

Латану свитину з каліки здіймають
З шкурою знімають, бо нічим обути
Панят недорослих...

де розпинають

Вдову за подушке, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію в військо отдають...

де... під тинном

Опухла дитина голодная мре
А мати пшеницю на панщині жне...

Та хиба ні оден перед Шевченком не
вдер ся на ту скелю, щоби орлови-пакісничко-

ви глянути в очи та кликнути громовим голосом за те, що „милостиві ми застукали, сердешну волю“, що розлили тільки крові і сліз, ще „напоїть би всіх імператорів стало з дітьми і внуками“ а не згадувати

...дівочих

Пролитих нишком серед ночі,
А матерніх горячих сльоз,
А батьківських, старих, кровавих —
Не ріки, море розлилось,
Огненнеє море!...

Так! Шевченко — се Алькид з „Неофітів“, що не покорив ся перед імператором, се великий дух нашого народу, се провідник его в тяжких хвилях, се Мойсей, що вів Україну до красної долі..

І відпокутував страшно Поет свої сьмілі слова докору і хоть зломив у неволі сили, то не упав на дусі та остав вірним своїм ідеалам по кінець життя, немов би на доказ, що „раз добром налите серце в вік не прохолоне“.

І умер Поет і прорвались струни золотії та не вмерла его пісня, не пропала згадка про се, як він вдирав ся на високу скелю що его народови сонце заслонювала, як з неї кликав до живих, мертвих і ненарождених земляків в Україні і не в Україні сущих, як сполошував з неї пакісних орлів, що горе і сльози несли на Україну...

І виросла під Каневом на високій горі могила, щоби дух Поета міг бачити і лани широкополі і Дніпро і кручі і те житє, яке на єго словах, примірі, на єго дрібних сльозах, пролитих над недолею рідної землі, вирастає.

І росло се житє, не лишень на Україні, де слідом Тараса зривали ся до лету великі душі і уми, що полекші для рідного краю шукали, що зі скелі, яка сонце народови заслонювала, голосили слова заохоти і розради а за се коротали свій вік по тюрмах та далеких, холодних просторах Сибіру... Але і до нас, „не в Україні суцях“ линув в першім виданю „Кобзар“, який був приводом, що Шашкевич не лише запотеозував українську пісню, але станув в „Побратимови“ на становищи духової і культурної єдности Галичини з Україною, в якій лежить наша сила та віра в будуччину...

А коли у нас в Галичині повіяло північним вітром, коли люди, що клали підвалини під наш національний розвій, вирекли ся власної праці, то смерть Шевченка і єго домовина несли і для нас обновлене житє, в яким ми з дня на день ростемо і двигаємо ся.

І саме нинї, коли ми сьвяткуємо пядесятилітє смерти Поета, коли віддаємо поклін єго памяти, нехай кождий з нас з окрема,

Достойна Громадо, вгляне у власну совість, нехай сам себе считає, чи обняв він щирим серцем ту „велику руїну“, чи усував він ті скелі-перепони, що „найменшому братови“ за-слонювали сонце, чи бажав він для него во-лі, чи вкладав він, без виглядів на свої кори-сти, чи славу, свою працю під ту велику бу-дівлю, якої імя „Україна“, чи своїм приміром великої любови та самопожертвованя для рі-дної землі заохочував він других до співрев-нованя? А ви, батьки і матери, подумайте, чи власним народним житєм сьвітили ви примі-ром для своїх дітей, чи в хвилях, коли роз-кинено на них тенета, дбали ви про те, щоби відогнати від них пакісних орлів в тій вірі, що українська дитина лише для України та що ніякий чужий орел єї з собою унести не сьміє? А в хвилях тяжкої зневіри, чи утоми, льнємо гадками до Шевченкової могили, вду-муймо ся в єго тяжке жите, клонім голову перед сим велитом духа, набираймо сил, щоби кождий з нас в крузі свого діланя, сповнив те, чого від него добро рідної справи дома-гає ся...

А тоді загомонять дзвони по всіх обла-стях української землі, та не будуть они вістни-ками похоронної пісні для нашого народа, але заграють нам пісню нашого воскре-сеня

Лише вперед ясним шляхом, а єдні в ді-
ланю, свідомі своїх цілей, сполошимо всяких,
ворожих нам орлів і на сій великій будівлі
під яку підвалини кладемо, загомонить пісня
не „Ще не вмерла!“, але й не вмере, не за-
гине!

